

Uitgeschreven versie podcast De Wettenfabriek, aflevering 6: De luiken open

Verteller: Welkom bij De Wettenfabriek, de podcast... over wetten. Mijn naam is Kees Dorresteyn en in deze aflevering gaan we het hebben over openbaarheid. Waarom is dat van belang en wat zijn de gevolgen van wetgeven in de openbaarheid? Dat hoor je van de hoofdrolspelers in deze aflevering...

Verteller: Maarten Schurink, de hoogste ambtenaar bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties...

Maarten Schurink: Ik werk zelf vanuit de overtuiging dat alles wat ik doe het daglicht kan verdragen behalve datgene wat ik doe voor de geheime dienst, want dat is staatsgeheim.

Verteller: En Joost Sneller, Tweede Kamerlid voor D66...

Joost Sneller: Transparantie zorgt ervoor dat iedereen, met name burgers, kunnen controleren wat de overheid doet en dat is bij een wetgevingsproces natuurlijk extra belangrijk.

Verteller: Als Kamerlid maakt hij zich sterk voor een transparante overheid, ook in het wetgevingsproces. Want daar gaan we het over hebben.

<Fragment Nieuwsuur 29 juni 2021:

Hugo de Jonge: "Het was crisis. En ondanks die crisis doen we alles om zo transparant mogelijk te zijn en dat betekent dat wij alle documenten ter beschikking willen stellen aan iedereen die daarom vraagt. (...) Er zitten ongelofelijk veel mensen bovenop, maar het is een enorme berg aan documenten. Nogmaals, nu 2,8 miljoen, maar dat wordt elke dag meer.">

Verteller: Je hoort Hugo de Jonge, minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport in het kabinet Rutte 3 over openbaarheid tijdens de coronacrisis. Daar komen we in deze aflevering nog op terug. Maar we beginnen bij het begin: waarom is openbaarheid zo belangrijk voor een overheid? We vroegen het aan Wytze van der Woude, werkzaam bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Wytze van der Woude: Elke vorm van machtsuitoefening behoeft controle. Je kunt controle organiseren door controleurs te benoemen, maar je kunt controle ook organiseren door openbaarheid te betrachten. Op het moment dat je gedwongen wordt om datgene wat je doet in zo groot mogelijke openbaarheid, dan stel je jezelf ook kwetsbaar op. Dat betekent dat je jezelf openstelt voor kritiek. Dat betekent dat op het moment dat jij afwegingen maakt waarvan je weet dat die misschien ingewikkeld kunnen vallen dat je ook meer je best moet doen om dat goed uit te leggen. In die zin is openbaarheid essentieel. Ook als het gaat om de totstandkoming van wetgeving.

Maarten Schurink: Maar in algemene zin is openbaarheid van heel groot belang in een democratie. Op het moment dat informatie die bij de overheid is niet voor iedereen beschikbaar is, dat is eigenlijk, dan staat de democratie onder druk.

Verteller: Een belangrijke pijler in die democratie is de vrije pers. Sheila Sitalsing is freelance journalist en columnist voor de Volkskrant en legt uit waarom de journalistiek voor een openbare samenleving zo belangrijk is.

Sheila Sitalsing: De journalistiek is eigenlijk een soort schakel tussen het bestuur en burger. Het voorziet in informatievoorziening die onafhankelijk is, dus die probeert te doorgronden waar de belangen nou hebben gezeten of waar de belangen zitten en het probeert aan de burgers uit te leggen wat er is gebeurd, wat is hier nou gebeurd, wat moet je hier nou vinden, wat moet je hier nou van denken en wat had er beter of slechter gekund.

Sheila Sitalsing: De overheid is er voor en door de burgers en het is onze informatie; Wij moeten daarover kunnen beschikken, omdat je ook als burger en als pers moet kunnen zien en kunnen controleren hoe iets tot stand is gekomen; Welke belangen zijn daar nou bij afgewogen en welke belangen hebben d'r gewonnen of niet en waarom en hoe integer is het proces geweest.

Verteller: Openbaarheid is dus van belang om de regering te kunnen controleren, een van de belangrijkste taken van volksvertegenwoordigers. Zij hebben daarom volgens de Grondwet een bijzonder recht op informatie van de regering.

<Fragment Tweede Kamer der Staten-Generaal 16 juni 2021:

Kamerlid Tellegen: "Kunnen we daar dan in het najaar ook meer informatie over krijgen, want ik denk dat het echt heel belangrijk is.>

<Fragment Tweede Kamer der Staten-Generaal 2 december 2021:

Kamerlid Heinen: "Zou ik graag meer informatie willen.>

<Fragment Tweede Kamer der Staten-Generaal 9 juni 2021:

Kamerlid De Vries: "Dus of we daar in ieder geval wat meer informatie over zouden kunnen krijgen als Kamer.>

Wytze van der Woude: Kamerleden moeten weten waarom de regering bepaalde voorstellen doet. Dat betekent dat Kamerleden ook vragen kunnen stellen en dat de regering de verplichting heeft om daarop te antwoorden. In uitzonderlijke gevallen, bijvoorbeeld als dat staatsgeheimen betreft, kan dat niet in het openbaar, maar dat moet zo ruimhartig mogelijk worden ingevuld.

Joost Sneller: Transparantie zorgt ervoor dat iedereen, met name burgers, kunnen controleren wat de overheid doet en dat is bij een wetgevingsproces natuurlijk extra belangrijk; zowel vanuit het perspectief dat macht gecontroleerd moet kunnen worden, maar ook om te zorgen dat mensen invloed kunnen hebben op dat wetgevingsproces.

Verteller: Zegt Joost Sneller.

Verteller: Aangezien een wet zo ongeveer het belangrijkste machtsmiddel is van de overheid, is het extra belangrijk dat juist het maken van zo'n wet in de openbaarheid gebeurt.

Wytze van der Woude: Openbaarheid in het wetgevingsproces is essentieel. Dat begint al bij het feit dat wetgeving in het openbaar wordt behandeld. Dus als de Tweede Kamer en de Eerste Kamer spreken over een wetsvoorstel dan gebeurt dat in het openbaar; dan kan iedereen dat volgen.

<Fragment Tweede Kamer der Staten-Generaal 14 december 2021

Voorzitter Bergkamp: "Ik heet ook de mensen op de publieke tribune van harte welkom en de kijkers thuis.">

Wytze van der Woude: Ook eerder in het proces wordt van degene die het initiatief neemt tot wetgeving, en meestal is dat de regering, verwacht dat ze duidelijkheid geeft over welke wetgeving eraan zit te komen. Dat kan bijvoorbeeld door wetgeving in consultatie te geven. Door breder bekend te maken; Dit is het voorstel waarmee wij spelen, geeft u alstublieft uw input.

<Fragment Tweede Kamer der Staten-Generaal 17 november 2021:

Minister Hoekstra: "Elk wetsvoorstel wordt ook via internetconsultaties, wordt geconsulteerd.">

<Fragment Tweede Kamer der Staten-Generaal 15 juni 2021:

Kamerlid van Veldhoven: "Rond de zomer wordt de internetconsultatie voorgelegd aan het publiek.">

<Fragment Tweede Kamer der Staten-Generaal 14 januari 2021:"

Kamerlid Ark: "245 reacties die we binnen hebben gekregen op de internetconsultatie.">

<Fragment Nieuwsuur, 29 juni 2021:

Hugo de Jonge: "Het is een enorme berg aan documenten.">

Verteller: De 2,8 miljoen documenten waar we Hugo de Jonge eerder over hoorden, zijn opgevraagd op basis van de Wet openbaarheid van bestuur, oftewel: de Wob. Deze wet uit de jaren '80 moest handen en voeten geven aan het belang van openbaarheid zodat iedereen de mogelijkheid krijgt om mee te kijken achter de schermen van het bestuur. Terug naar Maarten Schurink...

Maarten Schurink: De Wob, de Wet openbaarheid bestuur, die ging eigenlijk over op het moment dat je informatie wil hebben, dan kan je het vragen en dan moet de overheid dat geven tenzij er aan een aantal uitzonderingscategorieën wordt voldaan.

Joost Sneller: De huidige weigeringsgronden zijn aan de ene kant nogal talrijk en aan de andere kant kort samen te vatten als het belang van de staat wordt geschaad door openbaarmaking of als de belangen van individuele personen of de privacy wordt geschaad en dit doet nul recht aan wat er in de wet staat, maar dit is ongeveer de korte samenvatting.

Maarten Schurink: Ik werk zelf vanuit de overtuiging dat alles wat ik doe het daglicht kan verdragen behalve datgene wat ik doe voor de geheime dienst, want dat is staatsgeheim. Of, voor de geheime dienst - vooral met informatie van de geheime dienst, maar alle andere dingen die ik doe die zijn in principe kunnen die het daglicht verdragen. Behalve als er specifieke dingen zijn; dus bijvoorbeeld bedrijfsbelang of het belang van de staat die dat verhinderen.

Verteller: Wanneer er sprake is van een uitzondering en bepaalde informatie niet openbaar kan worden gemaakt, bijvoorbeeld omdat het belang van de staat daarmee zou worden geschaad, dan wordt die informatie 'weggelakt'. En dat roept soms kritiek op en kan voor wantrouwen zorgen.

<Fragment Nieuwsuur 29 juni 2021:

Verslaggever: "Hebben wij als journalisten ook last van. Ik heb er een paar Wob-verzoeken, openbaarheidsverzoeken, van de afgelopen periode bij gepakt. Nou ja, los van het feit dat je daar heel lang om moet zeuren, dat het heel lang duurt voor je die informatie krijgt, ziet het er ook vaak zo uit: heel erg veel weggelakt, heel veel zwart.>

Sheila Sitalsing: Wat ook gebeurt is het moment dat je als pers of als gewone burger het idee hebt dat er informatie is die je niet hebt gekregen of die wordt achtergehouden of die is zwartgelakt om wat voor reden dan ook, dan denk je dus: hier gebeurt iets wat niet in de haak is, dus je krijgt een soort enorme; Je voedt er eigenlijk heel veel wantrouwen mee.

Joost Sneller: Dat is een beetje de gouden muur zoals Harry Mulisch hem ook beschrijft. Uiteindelijk, d'r zit niks achter die muur, maar het feit dat die muur er is zorgt ervoor dat je je allemaal voorstellingen gaat maken.

Verteller: Om meer zicht te bieden op wat er achter die muur gebeurt heeft Joost Sneller samen met andere Kamerleden gewerkt aan de Wet open overheid. Dat was een initiatiefwetsvoorstel vanuit de Tweede Kamer, waarvan in aflevering 3 ook al een voorbeeld langskwam.

Joost Sneller: Het klopt dat ik inderdaad aan het eind van het traject mocht staan in de senaat om deze Wet open overheid te verdedigen en tegelijkertijd vind ik het fascinerend om te zien hoe lang geleden dat eigenlijk al begonnen is. Dus ik denk dat veel mensen dat zich niet realiseren, maar er is wel 12 jaar aan gewerkt en ik denk dat er wel zeven verschillende Kamerleden bij betrokken zijn geweest en dan mocht ik vlak voor het eind het estafettestokje overnemen en het als het ware over de finish dragen en het belang van deze wet is toch om de Wet openbaarheid van bestuur, die destijds best wel vooruitstrevend was, maar door de tijd ook is ingehaald en wat mankementen vertoonde, om die bij de tijd te brengen en om weer een been bij te trekken op het gebied van openbaarheid van bestuur.

Verteller: De Wet open overheid bepaalt dat de overheid allerlei soorten informatie actief openbaar moet maken.

Joost Sneller: Het gaat bijvoorbeeld om Raad van State-adviezen bij wetsvoorstellen; het gaat om besluiten in de individuele situaties; het gaat om voorbereidende nota's bij wetsvoorstellen; het gaat om agenda's van de ministerraad; het gaat om van alles en nog wat.

Maarten Schurink: De Woo zegt eigenlijk: maak veel meer overheidsinformatie actief openbaar op een manier die voor burgers ook navolgbaar is. Dit is een hele korte samenvatting van een hele ingewikkelde wet, maar even om het verschil te duiden. Dus de Wob ging meer uit van passieve openbaarmaking, je wordt gevraagd je maakt openbaar, en de Woo gaat meer uit van je maakt het actief openbaar. Nou die verandering die heeft zeker ook te maken met laten we zeggen alles wat er is gebeurd rondom de toeslagenaffaire, de discussie rondom transparantie van algoritmes, de discussie over de enorme beschikbaarheid van informatie en hoe maak je die behapbaar, hoe zorg je dat mensen ook weten wat er is in plaats van een enorme bak actief openbaar maken. Nou, dat is eigenlijk wat die Woo beoogt te doen.

Joost Sneller: En ik denk dat de belangrijkste wijziging is dat we van passieve openbaarmaking naar actieve openbaarmaking door de overheid gaan als norm en dat er ook een apart adviescollege wordt ingesteld wat ook voor de naleving van de verplichtingen gaat zorgen en dat er ook een stok achter de deur hiermee komt voor de rijksoverheid om eindelijk de informatiehuishouding echt op orde te brengen.

Verteller: Die 'informatiehuishouding' van de overheid is een van de redenen waarom het beantwoorden van Wob-verzoeken nu ingewikkeld kan zijn.

<Fragment Nieuwsuur 29 juni 2021:

Hugo de Jonge: "Nogmaals, het is gewoon een enorme berg van documenten waar we bovenop zitten

NOS journaliste: "Hoogleraar staatsrecht Wim Voermans zegt daarvan ja, 2,8 miljoen documenten dat is best veel; Alleen als je het goed ordent, als je in een bibliotheek komt en er zijn 2,8 miljoen boeken en je ordent het, dan is het niet zo'n probleem."

Hugo de Jonge: "Nee, dat zijn we dus ook aan het doen">

Joost Sneller: D'r zijn veel klachten over de Wet openbaarheid van bestuur. Eentje daarvan is dat het lang duurt om bepaalde verzoeken gehonoreerd te krijgen of de afwijzing uiteindelijk te ontvangen. De vraag daarbij is vaak: is het onkunde en onmacht of is het onwil van het bestuur? Wat bijvoorbeeld de parlementaire ondervragingscommissie kinderopvangtoeslag, in het Haagse jargon de POK, heeft geconstateerd is dat de informatiehuishouding van de overheid – oftewel is het een beetje georganiseerd, kunnen ze het vinden en is het allemaal in een register toegankelijk – dat dat belabberd/beroerd is. Dus dan blijkt dat het vaak onmacht is van het bestuur en niet onwil om iets te publiceren. En de Wet open overheid zorgt ervoor dat er meerjarenplannen moeten komen en dat er een adviescollege komt wat daarop toeziet om die bij de tijd te brengen. Daar zit ook een heel groot financieel prijskaartje aan.

<Fragment Eerste Kamer der Staten-Generaal 28 september 2021:

Senator Ganzevoort: "In eerste instantie hebben we wel zitten te dubben over de uitvoerbaarheid van het oorspronkelijke wetsvoorstel. We vonden het sympathiek, maar we zagen allerlei haken en ogen aan die uitvoerbaarheid.">

<Fragment Nieuwsuur 29 juni 2020

Verslaggever: "Ambtenaren hadden uitgerekend wat zo'n wet misschien zou kosten en die ambtenaren hadden gezegd nouja dat kan misschien wel 2 miljard euro per jaar kosten om al die informatie beschikbaar te maken. D'r is nog een keer extern naar gekeken en wat blijkt nu; Eigenlijk is zo'n nieuwe wet om alles veel meer open te gooien 20x goedkoper dan ze aanvankelijk dachten, dat kost maar 100 miljoen euro per jaar en daarom is eigenlijk het financiële argument om de overheid niet verder open te gooien weggevallen en dat is dus weer een stapje dichterbij de nieuwe wet toe.">

Verteller: Het voorstel werd aangepast om het uitvoerbaar te houden, maar de kern blijft dat de overheid meer informatie actief openbaar moet maken. Op die manier probeert de overheid te voorkomen dat de machine vastloopt, zoals gebeurde bij de beoordeling van Wob-verzoeken over de coronabesluitvorming.

Maarten Schurink: Er zijn verschillende grote Wob-verzoeken gedaan bij het ministerie van VWS, maar zij redden het gewoon niet ondanks dat ze inmiddels meer dan 100 juristen op de Wob-

verzoeken hebben zitten. Meer dan 100, dat is echt veel, maar ze redden het niet om die informatie openbaar te maken aan de hand van een Wob-verzoek.

Joost Sneller: Want waar gaat veel werk inzitten? Het kijken of er niet informatie in staat die eigenlijk onder een van de weigeringsgronden valt. Bijvoorbeeld bij individuele besluiten en nu bij VWS, volksgezondheid, over coronabesluitvorming, staan veel persoonsgegevens ook in.

<Fragment Tweede Kamer der Staten-Generaal 8 oktober 2020:

Hugo de Jonge: "Er zijn inmiddels 112 Wob-verzoeken ontvangen. Gezien de grote omvang van de in de Wob-verzoeken gevraagde informatie, zijn informatiespecialisten ingezet om met zoek- en vindsoftware automatisch die informatie te zoeken. Eén: omdat het zo'n ongelofelijk grote berg aan informatie is. Twee: omdat de mensen die deze informatie op hun computer hebben staan precies ook die mensen zijn die we nog eventjes aan het blussen willen laten.">

Maarten Schurink: Dus wat willen zij doen? Eigenlijk vooruitlopen op wat de Woo zegt. Zij zijn bezig met actief alles openbaar maken en om dat te doen lopen ze dus op eigen initiatief al die documenten door en stellen ze vast wat kan naar buiten en wat niet op basis van die uitzondering die ik net maakte. Dus het belang van de staat of belang van een onderneming. Dus daar gaan ze die hele documenten voor door en dat maken ze dan zelf actief openbaar. Ja, dat is eigenlijk de manier zoals we dat in de toekomst meer zullen gaan doen denk ik.

Verteller: Die beweging om vaker op eigen initiatief stukken te geven, zien we ook als het gaat om het informeren van het parlement. Sinds de zomer van 2021 stuurt het kabinet beslisnota's bij wetsvoorstellen aan de Kamers. Dat zijn nota's waarin ambtenaren de bewindspersoon beslispunten rondom het wetsvoorstel voorleggen.

<Fragment Tweede Kamer der Staten-Generaal 5 juli 2021:

Kamerlid Ellian: "Een belangrijke stap wordt nu gezet met de beleidslijn openbaarmaking beslisnota's.">

Wytze van der Woude: De bedoeling daarbij is dat voor Kamerleden, maar ook voor de bevolking, veel inzichtelijker wordt waarom bepaalde keuzes door minister en staatssecretarissen zijn gemaakt. Waarom is ervoor gekozen om dit wetsvoorstel in te dienen; waarom is ervoor gekozen dit wetsvoorstel nog wat aan te passen; waarom is ervoor gekozen de vragen van de Tweede Kamer op een bepaalde manier te beantwoorden? Ook dat draagt bij aan transparantie in het wetgevingsproces.

Joost Sneller: Dus dat zorgt ervoor dat Kamerleden ook meer inzicht krijgen in de afwegingen die zijn gemaakt op een departement en de voorbereidingen die zijn getroffen en de juridische adviezen die d'r eventueel zijn over wetsvoorstellen. Dat zorgt er gewoon voor dat wij meer informatie hebben; een betere informatiepositie als wij een wetsvoorstel moeten beoordelen als medewetgever.

Verteller: Op allerlei manieren en in allerlei vormen probeert de overheid transparanter te zijn. Maar is meer transparantie altijd beter? Of zijn er ook risico's aan verbonden?

Wytze van der Woude: Meer transparantie is altijd beter. Het moet zo zijn dat iedereen die betrokken is bij een wetgevingsproces weet wat er speelt en op basis daarvan input kan leveren. Op het moment dat dat in het geheim gebeurt kun je misschien geen input leveren of wordt de input die geleverd wordt ook niet openbaar. Meer transparantie zorgt voor scherpere discussie en scherpere discussie zorgt voor betere wetgeving.

Wytze van der Woude: Het maakt het wel moeilijker. Het kan betekenen dat op het moment dat er meer discussie is over wetgeving er ook beelden ontstaan over een conceptwetsvoorstel die niet noodzakelijkerwijs hoeven te kloppen. Dan moet dat, ook weer in volle openbaarheid, kunnen worden weerlegd. Dat vergt soms ook bepaalde politieke moed. Tegen politieke publieke opinie in toch te betogen waarom een conceptwetsvoorstel een verbetering is.

Joost Sneller: Meer transparantie is vrijwel altijd beter, maar er is een grens waar het ook schade kan gaan toebrengen aan de vrijheid van adviseren door ambtenaren bijvoorbeeld. Daar hebben we ook duidelijk een grens getrokken; dat ambtenaren vrijelijk moeten kunnen adviseren zonder dat dat in de

buitenwereld tot afbreukrisico leidt, want dat is gewoon uiteindelijk voor de besluitvorming slecht, want een minister, staatssecretaris, moet alle... adviezen frank en vrij tot zich kunnen nemen en dan moeten ambtenaren zich ook vrij voelen om die adviezen te geven, want anders kan niet het beste besluit worden genomen.

Sheila Sitalsing: Ik denk dat er ook wel minder vrees zou kunnen zijn onder ambtenaren, want wat is nou het ergste wat er kan gebeuren als je zegt van maar ja hallo hebben jullie het ook zo bekeken of goh volgens mij zijn dit de bezwaren. Dat is niet erg toch? Als dat uitkomt. Het kan juist denk ik ook wel heel geruststellend werken als je kan zien van nee maargoed er zaten ook tegenstemmen aan tafel; Nouja alles is gewogen alle argumenten zijn gewisseld; hier is over nagedacht.

Verteller: Sommige mensen vragen zich af of de verschuiving naar actieve openbaarheid niet kan leiden tot een lawine aan informatie waarin niets meer te vinden is.

Wytze van der Woude: D'r kan soms zoveel informatie zijn dat als je die als regering allemaal over de schutting gooit bij Kamerleden, dat die Kamerleden door de bomen het bos niet meer zien.

<Fragment Tweede Kamer der Staten-Generaal 5 juli 2021:
Voorzitter Arib: "Het kan niet de bedoeling zijn ook naar de Kamer dat we hier allemaal bussen krijgen met allemaal documenten die we moeten uitpluizen. Het is echt aan de regering om dat ordentelijk te doen">

Wytze van der Woude: Dat betekent dat er voor minister en staatssecretarissen, bijvoorbeeld in het kader van een wetgevingstraject, ook een andere verantwoordelijkheid ligt namelijk om die informatie zo over te brengen dat die én volledig is, maar tegelijkertijd ook nog behapbaar en overzichtelijk.

<Fragment Tweede Kamer der Staten-Generaal 1 juli 2021:
Hugo de Jonge: "U moet als Kamerlid niet afhankelijk zijn van het doorspitten van een kuub papier. Dat is ook zo. We hebben over de hele periode inmiddels zo'n 2,8 miljoen documenten verzameld. Dat is voorwaar een indrukwekkende partij aan stukken. En u moet er niet aan denken, ik overigens ook niet, om ze allemaal te moeten lezen.">

Maarten Schurink: Dat betekent dus ook, en dan kom je een beetje op dat punt van wie is daarvoor verantwoordelijk, dat betekent dus ook dat je informatie bundelt. Dat het kabinet ook de verantwoordelijkheid heeft om dat op een manier te doen zodat de Kamer daarmee haar controlerende rol kan vervullen.

Joost Sneller: Dat krijg je natuurlijk wel met actieve openbaarmaking; dat je alle informatie kan krijgen en ja dat is ook vaak een hooiberg en ook bij die beslisnota's; een Kamerlid uit een fractie van 24 die toevallig een bepaald onderwerp heel belangrijk vindt zal behoefte hebben aan meer informatie dan, en ik werkte hier als beleidsmedewerker voor een fractie toen we drie Kamerleden hadden, die een bepaald onderwerp niet belangrijk vindt of niet zo belangrijk vindt, maar wel die beslisnota wil lezen om even te weten wat staat er nou in en wat is de strekking van dit voorstel. Dus het is heel moeilijk kort gezegd om op maat gesneden product te maken of een document wat voor elk Kamerlid precies in de behoefte voldoet en dat is dus ook denk ik een gezamenlijke zoektocht van de Kamer en de regering met de wetenschap dat het nooit helemaal zal aansluiten.

Maarten Schurink: Ik denk dat we in een transitiefase zitten van openbaarheid op verzoek naar openbaarheid op eigen initiatief vanuit de overheid en ik denk dat dat ook heel belangrijk is. Ik denk dat die openbaarheid een essentiële voorwaarde is voor onze democratie en ik denk dat ontspanning daarin, dat dat echt een grote bijdrage kan leveren aan het vertrouwen in instituties, het vertrouwen in de overheid, het wederzijdse vertrouwen tussen burger en de overheid.

Verteller: Openbaarheid: het levert veel werk op en vereist politieke moed, maar is essentieel voor het functioneren van de rechtsstaat en de Wettenfabriek.

Verteller: In de volgende aflevering kijken we met voormalig Tweede Kamerlid André Bosman en journalist Jesse Frederik naar de uitvoering van wetten.

Verteller: Wil je meer weten over wetten, kijk dan op wettenfabriek.nl. Tot de volgende!